

Kenniswerkplaats stedelijke arbeidsmarkt

Werkprogramma 2021

Rotterdam, december 2020

Inhoudsopgave

	Aanleiding	3
1	Functioneren KWP stedelijke arbeidsmarkt (2015-2020)	4
2	Centrale uitgangspunten 2021	6
3	Uitwerking inhoudelijke programmadoelen en –activiteiten 2021	7
4	Convergentiegedachte als katalysator voor verandering	10
5	Verwijzingen	11
	Samenstelling	12

Aanleiding

Sinds 2015 werken de Erasmus Universiteit Rotterdam, Hogeschool Rotterdam en de gemeente Rotterdam samen om grootstedelijke arbeidsmarktvraagstukken te onderzoeken en concrete handelingsalternatieven te schetsen voor de stad. Dit gebeurt via de Kenniswerkplaats stedelijke arbeidsmarkt (verder: 'KWP stedelijke arbeidsmarkt'). Inmiddels zijn meerdere kenniswerkplaatsen actief en vraagt de KWP stedelijke arbeidsmarkt (vijf jaar na oprichting) om een eerste heroriëntatie. Het voorliggende werkprogramma is in eerste instantie geschreven met het oog op 2021 en schetst daarnaast enkele ambities voor de periode erna. Het document behandelt de volgende drie hoofdelementen:

1. Functioneren KWP stedelijke arbeidsmarkt in de afgelopen periode.
2. Uitwerking van de inhoudelijke programmadoelen en ambities.
3. Uitwerking van manieren waarop wordt bijgedragen aan het gebruik van nieuwe kennis ('valorisatieagenda').

1. Functioneren KWP stedelijke arbeidsmarkt (2015-2020)

Allereerst benoemen we de kennisproducten die via samenwerking met de KWP stedelijke arbeidsmarkt in de afgelopen periode zijn opgeleverd (2015-2020). Het gaat hierbij met name om (1) onderzoek dat mede dankzij het KWP-verband is uitgevoerd, met middelen die zijn verkregen vanuit de tweede en derde geldstroom; (2) afzonderlijke publicaties; en (3) bijeenkomsten gericht op kennisdeling en reflectie.

De beschikbare middelen zijn grotendeels ingezet om het netwerk te versterken, de kans op financiering van onderzoek door de partners te vergroten en te publiceren over actuele arbeidsmarkt vraagstukken, zoals:

Via/met steun van de KWP uitgevoerd onderzoek

- Effectiviteit WerkLoont (2017)
- Beknopt literatuuronderzoek Technologie en werk (2017)
- Regionale Arbeidsmarktanalyse Rotterdam/Rijnmond (2018)
- Vervolgonderzoek duurzaamheid effecten WerkLoont (2019)
- Meerjarig onderzoeksprogramma KNAP'RZ (2019-2022)
- Haalbaarheidsonderzoek wijkbasisbaan (2020)
- De rol van MKB bij re-integratie (Masterscriptie) (2020)

Publicaties

- WerkLoont (2017)
- Technologie en werk (2017)
- Vervolgonderzoek Werk Loont (2019)
- Nulmeting KNAP'RZ (2020)
- Functioneren van de arbeidsmarkt (2020)
- De wijkbasisbaan (2020)
- Partnerbijdragen 'Economische Verkenning Rotterdam' (doorlopend)

Bijeenkomsten

Daarnaast is er via de organisatie van bijeenkomsten actief bijgedragen aan een beter begrip van:

- Aansluitingsprocessen onderwijs en arbeidsmarkt (2017)
- Werkzame elementen van WerkLoont (lezing, 2017)
- Technologische ontwikkeling en werk (2017)
- De Rotterdamse Tegenprestatie (2017)
- Vervoersarmoede (seminar/bijdrage onderzoek Jeroen Bastiaanse)
- Reflectie op bevindingen Regionale Arbeidsmarktanalyse (masterclass, 2018)

- Kennisvalorisatie in het domein van Werk en Inkomen (G4-seminar, 2019)
- Gedragseconomie (masterclass, 2019)
- Baanvindkansen (2019)
- Het functioneren van het huidige arbeidsmarktstelsel (expertmeetings met wethouder Werk, Inkomen en NPRZ, 2019, 2020)

Bovenstaande producten zijn deels ontstaan op basis van de inhoudelijke agenda van de KWP stedelijke arbeidsmarkt zelf, maar zijn ook voortgekomen uit een meer *re-actieve* bijdrage aan kennisvragen, die doorgaans zijn gekoppeld aan een beleidsvraag. Zoals bijvoorbeeld ten aanzien van de haalbaarheid van de wijkbasisbaan in Rotterdam, of de inrichting van een Rotterdams scholingsfonds (beiden in 2020).

2. Centrale uitgangspunten 2021

In het werkprogramma 2021 staan twee uitgangspunten centraal:

1. Kwetsbaarheid op de Rotterdamse arbeidsmarkt als inhoudelijk speerpunt (inhoud).
2. Convergentiegedachte als mechanisme voor verandering (proces).

Kwetsbaarheid op de Rotterdamse arbeidsmarkt als inhoudelijk speerpunt

In de afgelopen maanden zijn meerdere inhoudelijke thema's voorgesteld en besproken door de leden van de KWP stedelijke arbeidsmarkt. Er is door de deelnemende partijen overeengekomen dat alle inhoudelijke subthema's uiteindelijk vallen onder het breder vastgestelde onderwerp van het werkprogramma voor 2021: 'kwetsbaarheid op de Rotterdamse arbeidsmarkt.'

Kwetsbaarheid is een complex probleem en zichtbaar in alle grote steden. Binnen de KWP stedelijke arbeidsmarkt, wordt vooral gekeken naar de sociaal-economische kwetsbaarheid (waar andere kenniswerkplaatsen eerder kijken naar zaken zoals sociale cohesie, leefbaarheid en/of innovatie binnen arbeidsorganisaties). Hierdoor ontstaat een duidelijke profilering ten opzichte van andere (lopende) initiatieven in de stad. Bovendien is kwetsbaarheid op de arbeidsmarkt bij uitstek een maatschappelijk 'gelaagd' probleem en legt het verbanden met verschillende disciplines (en instituties), waardoor het convergentiedenken (zie hieronder) een natuurlijke plaats krijgt.

Convergentiegedachte als mechanisme voor verandering

In de afgelopen vijf jaar hebben onderzoekers vanuit verschillende disciplines (economie, sociologie en bestuurskunde) en instellingen (gemeente, hogeschool en gelieerde kennisinstellingen) elkaar gevonden in het doen van onderzoek, het schrijven aan publicaties en het organiseren van bijeenkomsten (zie de eerste paragraaf). In de aankomende periode wil de KWP stedelijke arbeidsmarkt deze zogenaamde 'convergentiegedachte' verder aanscherpen: niet alleen via samenwerking *binnen* de KWP, maar ook via samenwerking met *andere* kenniswerkplaatsen en –instellingen is het einddoel, met het realiseren van een (nog) sterker kennisgedreven lokaal beleid en hiermee het vergroten van de doeltreffendheid ervan. Dit leidt uiteindelijk ook tot een verbetering van de arbeidsmarktkansen van mensen zonder (of onvoldoende) werk in de stad.

In het vervolg van dit document staat uitwerking van de inhoud (paragraaf drie) en de voorgestelde convergentiegedachte centraal (paragraaf vier). We besluiten het document met een verwijzing naar de aangehaalde publicaties (vijf).

3. Uitwerking inhoudelijke programmadoelen en -activiteiten 2021

Binnen het grotere programmathema richt de KWP stedelijke arbeidsmarkt zich op drie inhoudelijke programmalijnen:

1. De nieuwe kwetsbaren en bronnen van veerkracht (bv: wie zijn dit en waar doen processen van sociaal-economische uitsluiting zich het meeste voor?)
2. Inclusie op de werkvloer (werkgevers) (bv: wat zijn manieren om de kansengelijkheid op de arbeidsmarkt tegen te gaan, welke werkgevers lopen voorop bij inclusief werkgeverschap en welke factoren weerhouden werkgevers van 'positieve acties'?)
3. Instrumentontwikkeling (bv: inclusiviteitsmonitor, werkgeverspanel)

Om een idee te geven van de invulling van deze programmalijnen, werken we deze hieronder verder uit:

1. De nieuwe kwetsbaren en bronnen van veerkracht

Vanuit het perspectief van kwetsbaarheid laat de literatuur zien dat veel risico's bij dezelfde groepen neervallen, ook in coronatijd. Denk hierbij aan mensen met een migrantenachtergrond, lageropgeleiden, ouderen, flexwerkers, een deel van de zzp'ers, mensen met een arbeidsbeperking en de lagere inkomensgroepen (SCP, 2020). Dit beeld is ook (grotendeels) zichtbaar in Rotterdam (Engbersen et al. 2020). Naast het -in samenwerking met de gemeente Rotterdam- monitoren van ontwikkelingen op de Rotterdamse arbeidsmarkt (en het ontdekken van nieuwe sociale scheidslijnen), is het de uitdaging om *ook* bronnen van 'veerkracht' (vroegtijdig) te ontdekken en te ontsluiten. Zo wordt bijvoorbeeld samengewerkt (samen met Erasmus MC, Universiteit Utrecht en het Verwey-Jonker Instituut) aan onderzoeksvoorstellen naar (de effecten van) perspectief op werk voor (aanstaande) bijstandsmoeders. En wat zijn bijvoorbeeld (beleids)benaderingen (binnen en buiten Rotterdam) die werken en welke inspirerende voorbeelden zijn er zichtbaar vanuit organisaties (sociale innovatie) en/of (groepen) mensen zelf?

Naast een generieke benadering kan er binnen deze programmalijn worden gekozen voor specifieke sectoren en branches, zoals het Rotterdamse havengebied. Of misschien is er wel een reden om het onderwijs -kijkend naar ontwikkelingen op de arbeidsmarkt- net wat anders in te gaan richten, zoals we zien in lopende discussies over de waarde van het ondernemerschapsonderwijs? Dit onderdeel kan concreet uitgewerkt worden door binnen de KWP stedelijke arbeidsmarkt jaarlijks budget vrij te maken voor de uitvoering van (maximaal) twee onderzoeken. Onderzoeksvoorstellen worden opgesteld en uitgevoerd door minimaal twee kennispartners van de Kenniswerkplaats, waardoor samenwerking en borging van meervoudige perspectieven ontstaat. Beoordeling van de voorstellen gebeurt tijdens overleg van de KWP, waarbij de meerderheid van de deelnemers akkoord is met de gekozen opzet én (minimaal) een kennisvraag van de gemeente Rotterdam is meegenomen in de voorgestelde aanpak (het gaat primair om het doen van toegepast onderzoek). De KWP-middelen kunnen waar nodig ook ingezet worden als co-financiering bij een in te

dienen subsidie-aanvraag, voor middelen uit de tweede geldstroom. Eenzelfde opzet stellen we voor bij de andere twee inhoudelijke programmalijnen (zie hieronder).

2. Inclusie op de werkvloer (werkgevers)

Non-participatie op de arbeidsmarkt kan samenhangen met processen van uitsluiting c.q. een gebrek aan inclusie op de bedrijfsvloer. De houdingen en gedragingen die werkgevers aannemen zijn soms een belangrijke sta in de weg voor groepen werkzoekenden, zoals mensen met een arbeidsbeperking, ouderen, vrouwen en/of mensen met een migratieachtergrond (zie bijvoorbeeld CPB/SCP, 2020). In de tweede inhoudelijke programmalijn zetten we daarom sterk in op werkgeversonderzoek, waarbij de studie van in- en uitsluitingsprocessen centraal staat, met als doel goede praktijkvoorbeelden te delen (bijvoorbeeld via online reflectietools), aan te tonen welke voordelen bedrijven kunnen hebben door wel inclusief te werken en onbenut arbeidspotentieel te benutten en welke mogelijkheden de overheid heeft om de gewenste gedragingen bij werkgevers te stimuleren dan wel af te dwingen (juridisch, financieel, certificering, naming/blaming/shaming et cetera).

3. Instrumentontwikkeling

Naast een tweetal programmalijnen die zich richten op inhoudelijke arbeidsmarktthema's, willen we ook (meer) aandacht besteden aan een stuk productontwikkeling, via eigen meetinstrumenten. Aansluitend op de tweede inhoudelijke programmalijn valt bijvoorbeeld te denken aan een inclusiviteitsmonitor voor het Rotterdamse bedrijfsleven en/of de opzet van een (representatief) werkgeverspanel, dat periodiek kan worden geraadpleegd op basis van beleidsvoornemens en/of om de belangrijkste knel- en verbeterpunten onder werkgevers te peilen. Ook past het denken over een 'Rotterdamse ontwikkelstandaard' c.q. 'werkgelegenheidsparagraaf' in het kader van de herstel- en vernieuwingsagenda van de stad in deze programmalijn.

Binnen deze programmalijn ligt het voor de hand om een nauwe samenwerking te zoeken met onder andere vertegenwoordigende partijen vanuit het bedrijfsleven (zoals MKB Rotterdam-Rijnmond) en onderzoekspartners binnen de gemeente Rotterdam (zoals OBI). Ook andere instrumenten zijn natuurlijk denkbaar, mits ze uiteindelijk bijdragen aan het meten van specifieke aandachtspunten op de Rotterdamse arbeidsmarkt. Hierbij worden Rotterdamse investeringen geacht te leiden tot werkgelegenheid voor zoveel mogelijk Rotterdammers, met een zo hoog mogelijk maatschappelijk rendement.

Vergroting van 'praktisch nut' en 'zichtbaarheid'

We richten ons bij dit alles voortdurend op het vergroten van het 'praktisch nut' en een stuk 'publieke zichtbaarheid'.

De KWP stedelijke arbeidsmarkt denkt wat dat betreft aan vier (mogelijke) activiteiten:

1. Opzet leergang/collegereeks.
2. Publieke wetenschap (bv via gezamenlijke opinie-bijdragen, whitepapers, periodieke deelname aan 'Studio Erasmus' etc).
3. Boekpublicatie: tien jaar denken over activering in de stad.
4. Website/social media (actiever beheer).

Wat betekent dit concreet? Allereerst kan het praktisch nut vormkrijgen via een collegereeks. Een centraal doel hierbij is het bevorderen van kennisgedreven werken binnen de gemeente Rotterdam. Ten aanzien van het meer kennisgedreven werken ziet de KWP stedelijke arbeidsmarkt een duidelijke meerwaarde voor de gemeente op drie niveaus, met elk hun eigen doelgroep, doel(en) en vormgeving (tabel 1).

Tabel 1: Het bevorderen van kennisgedreven werken binnen de gemeente Rotterdam

Doelgroep	Doel(en)	Vorm
(1) Het college van burgemeester en wethouders & gemeentelijke organisatie.	Aanscherpen van het denken van bestuurders (en gemeenteambtenaren).	College Tour (twee keer).
(2) Afdelingshoofden, teammanagers, beleidsadviseurs en projectleiders (HBO/WO niveau).	Verdieping van vraagstukken uit de uitvoering en deze koppelen aan wetenschappelijk onderzoek.	Interactieve kennissessies/masterclasses.
(3) Uitvoerend medewerkers (MBO/HBO niveau).	Bevorderen leren en reflecteren binnen de uitvoeringspraktijk, professionalisering.	Leerkringen, intervisie.

In alle gevallen kan de KWP stedelijke arbeidsmarkt een relevante rol vervullen (vanuit Knap'rz is bijvoorbeeld al veel inzet geweest en gepland op de derde doelgroep en ook vanuit HR van W&I zijn er op dit terrein al lopende initiatieven). Wat betreft de uitwerking van een collegereeks kan bijvoorbeeld worden gedacht aan een vraaggesprek tussen een wetenschapper (bijvoorbeeld in de rol van presentator/interviewer) en een bestuurder, op basis van een uitgewerkt thema (met een draaiboek en met voldoende ruimte voor vragen uit het publiek). Het college van burgemeester en wethouders, werkgevers, vakbonden, brancheorganisaties, studenten en gemeenteambtenaren zijn beoogde doelgroepen.

Ook kan gedacht worden aan het organiseren van interactieve kennissessies/masterclasses. Hierbij staan actuele beleids- of uitvoeringskwesties centraal. Het kan gaan om een dagdeel met twee of drie verschillende sprekers, die de aanwezigen informeren over een aantal actuele inzichten/ontwikkelingen op een specifiek aantal thema's. Zowel een beleidsmedwerker als een lid van de KWP kan de aanjager zijn van een actueel thema (waarbij het samenbrengen van perspectieven een pré is, denk aan arbeidsrecht, sociologie, economie en bestuurskunde).

Het functioneren en de bijbehorende output van de KWP stedelijke arbeidsmarkt kan ook vorm krijgen via een gezamenlijke boekpublicatie. Deze mogelijkheid is verkend en richt zich op het thema 'tien jaar activering in de stad.'

Ten slotte, is onder meer een nauwere samenwerking denkbaar met de communicatieafdeling van de Erasmus Universiteit Rotterdam en het lokale discussieprogramma 'Studio Erasmus.'

4. Convergentiegedachte als katalysator voor verandering

Een stapje verder dan uitwerking van de inhoudelijke programmadoelen voor 2021 gaat het nastreven van convergentie in de werkwijze van de Kenniswerkplaats stedelijke arbeidsmarkt. Waarbij de KWP zich in eerste instantie richt op een drietal inhoudelijk gekozen programmalijnen (paragraaf drie), benadrukt het convergentiedenken een grootschaligere ambitie. Los van samenwerking rondom de programmalijnen, wil de KWP in de toekomst een grotere rol verwerven in de samenwerking met anderen. Hierbij komen thema's in aanmerking die niet exclusief zijn voorbehouden aan het thema arbeidsmarkt, maar die er wel degelijk aan raken. Denk hier bijvoorbeeld aan maatschappelijke thema's zoals de energietransitie/circulaire economie (bijvoorbeeld Horbach & Rammer, 2019) of gezondheidsbevordering (bijvoorbeeld Benach et al., 2014). De Kenniswerkplaats stedelijke arbeidsmarkt wil hierbij -samen met anderen- verschil maken in de stad. Er zijn twee actuele voorbeelden waarbij deze nieuwe manier van denken zich al voltrekt:

1. Rotterdamse werkgelegenheidsparagraaf/-standaard.
2. Gezondheidsbevordering van economisch minder zelfstandige vrouwen.

In het eerste geval betoogt de gemeente Rotterdam dat bij ieder nieuw grootschalig investeringstraject in de stad (denk bijvoorbeeld aan ontwikkelingen rondom 'Feyenoord City', de energietransitie in de haven of aan de ontwikkelingen rondom het nieuwe Hofplein en de Westblaak), deze transitie niet alleen kan bijdragen aan de verdere economische groei en het innovatievermogen van de stad, maar ook aan het versterken van de sociaal-economische zekerheden van de Rotterdamse bevolking. Bij ieder toekomstig (grootschalig) investeringstraject is het daarom verstandig om niet alleen aandacht te schenken aan de economische effecten die ontwikkelingen tot stand brengen, maar ook aan de impact op (breder) sociaal-maatschappelijk terrein. Dit raakt in de kern aan actuele discussies over het breder meten en beoordelen van welvaart en het insluiten van zoveel mogelijk mensen bij sociaaleconomische veranderingsprocessen. Hiervoor wordt momenteel verkend op welke wijze een Rotterdamse werkgelegenheidsstandaard is te ontwikkelen. De KWP stedelijke arbeidsmarkt trekt hierbij op met verschillende partners in de stad. Ook het tweede voorbeeld (gezondheidsbevordering van economische minder zelfstandige vrouwen) is een voorbeeld van dit type samenwerking, in dit geval met het Erasmus MC. Het streven van de KWP stedelijke arbeidsmarkt is om deze vorm van convergentiedenken in de toekomst verder handen en voeten te geven.

V. Verwijzingen

Benach, J. e.a. (2014). Precarious employment: Understanding an emerging social determinant of health, *Annual Review of Public Health*, 35: 229-253.

CPB/SCP (2020). *Kansrijk integratiebeleid op de arbeidsmarkt*. Den Haag: CPB/SCP.

Engbersen, G. e.a. (2020). *De maatschappelijke impact van COVID19 in Amsterdam, Den Haag, Rotterdam en Nederland*. Rotterdam: Kenniswerkplaats Leefbare Wijken.

Horbach, J. & Rammer, C. (2019). Circular economy innovations, growth and employment at the firm level: Empirical evidence from Germany, *Journal of Industrial Ecology*, 24: 615-625.

SCP (2020). *Beleidssignalement maatschappelijke gevolgen van coronamaatregelen*. Den Haag: SCP.

Samenstelling

Paul van der Aa (Hogeschool Rotterdam)

Justine Anschutz (gemeente Rotterdam)

Fabian Dekker (SEOR)

Menno Fenger (Erasmus Universiteit Rotterdam)

Paul de Hek (SEOR)

Ruben Houweling (Erasmus Universiteit Rotterdam)

Maarten van Kooij (gemeente Rotterdam)

Ferry Koster (Erasmus Universiteit Rotterdam)

Mina Souiah (SEOR)

Martijn Streng (UPT)

Romke van der Veen (Erasmus Universiteit Rotterdam)

Kees Zandvliet (SEOR)